

De gåtefulle runene

Lønnruner betyr "skjulte, hemmelige runer". Men hvor hemmelige var disse runene egentlig? Og hva skjulte de?

AV MAGNUS HOLM | PUBLISERT 15. AUG. 2019 | OPPDATERT 7. MARS 2025

Illustrasjon av runskrift alfabetet

Runeskriftalfabetet. Illustrasjon: Jonas Nordby, Follo museum/MiA og Tank.no

Før vi begynte å skrive med det vanlige alfabetet i Nord-Europa, brukte vi runer. Runetiden begynte for nesten 2000 siden, og varte fram til 1300-tallet.

Runer var en type bokstaver, laget av nesten bare rette streker. Derfor var det lett å skjære inn runene i tre, bein og s. Som regel var det lett å lese dem også. Bortsett fra når den som skrev, ville at budskapet skulle være hemmelig! Da brukte man nemlig lønnruner.

Ordet lønn betyr skjult eller hemmelig. Lønnruner er runer som er skrevet i en hemmelig kode. For å kunne lese dem man kjenne koden.

Annenhver rune

Jonas Nordby, som har forsket mye på runer, forteller at det fantes mange typer lønnruner. En av de enkleste metod var å flette ord inn i hverandre. Altså å skrive annenhver rune fra to forskjellige ord. Forskere har for eksempel funnet bein der to menn har skrevet navnene sine. Først skrev Ivar navnet sitt med runer. Så skrev Eystein sine runer mellom runene i navnet Ivar. Bare den som visste at annenhver rune tilhørte hvert sitt navn, kunne forstå hva som stod der.

Tegningen over viser denne beinbiten som ble funnet i Trondheim. Det står "iæuyasrtin" på beinbiten. Hvis man leser annenhver rune, får man "Iuar" (Ivar) og "Æystin" (Eystein).

Man kunne også bruke den faste rekkefølgen i runealfabetet til å lage smarte koder. For eksempel kunne man skrive runen som kom før eller etter den man egentlig mente. Det blir som om du skulle skrive A eller C når du egentlig men

Lek med runer

Mange av lønnrunesystemene var nokså vanlige. Disse ble nok ikke brukt til å skjule de aller hemmeligste beskjedene. Men de kan ha vært morsomme utfordringer, omtrent som sudoku eller kryssord i dag.

Jonas tror lønnrunene først og fremst ble brukt til opplæring. For å lese og skrive lønnruner måtte man nemlig kunne runealfabetet godt.

– Lek med bokstaver, lek med former og lek med rekkefølger og koder er en morsom måte å lære på, sier Jonas.

NORSK

